

Δέσποινα Νάζου

ΟΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΥΚΟΝΟ

Οι οικογενειακές τουριστικές επιχειρήσεις στη Μύκονο, η οποία θεωρείται ένα από τα πιο τουριστικά νησιά της Ελλάδας, αποτελούν τον βασικό οικονομικό άξονα πάνω στον οποίο στηρίζεται η ντόπια οικονομία.

Οι μυκονιάτες επιχειρηματίες και οι οικογένειές τους έχουν εμπλακεί άμεσα στον τομέα του τουρισμού και έχουν επιχειρήσεις που τις λειτουργούν τουλάχιστον έξι μήνες το χρόνο (ξενοδοχεία αλλά και εστιατόρια ή γενικό εμπόριο βασικών αγαθών). Μέσα από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα, κατέχουν μια ηγεμονική θέση στην παραγωγή τουριστικών υπηρεσιών και έχουν πολύ υψηλό εισόδημα. Οι περισσότεροι και οι περισσότερες από αυτούς είναι μεταξύ 40 και 50 ετών. Θεωρούνται παραγωγοί υπηρεσιών μιας 'δεύτερης' πολυάριθμης γενεάς επιχειρηματιών, οι οποίοι, παραλαμβάνοντας ένα αρχικό περιουσιακό κεφάλαιο από τους γονείς τους, το επαύξησαν μέσα από συνεχείς επενδύσεις στον επιχειρηματικό τομέα τουριστικών παροχών.

Οι επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν τη βάση της οικονομικής ή της προσωπικής τους ολοκλήρωσης, αποτελούν το κέντρο της επιχειρηματικής δράσης όλης της οικογένειας. Οι περισσότεροι, ή οι περισσότερες, δηλώνουν ότι είναι αυτοδίδακτοι «στις *μπίζνες*», δεν έχουν εκπαιδευτεί δηλαδή σε κάποια σχολή σχετική με τουριστικές επιχειρήσεις. Στόχος τους όμως είναι να επηρεάσουν τις επιλογές των παιδιών τους για επιχειρηματικές –ως επί το πλείστον– σπουδές ώστε, όταν αυτά αναλάβουν μελλοντικά τις οικογενειακές επιχειρήσεις, να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αυξημένες απαιτήσεις της ντόπιας τουριστικής αγοράς και της επιχειρηματικής περιουσίας που αξιώνει ικανούς διαχειριστές.

Γενικότερα στην τοπική κοινωνία, οι Μυκονιάτες επιχειρηματίες αποτελούν ίσως την πολυπληθέστερη κατηγορία επαγγελματιών, η οποία, παρά τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις της, εμφανίζεται να κατέχει και να διαχειρίζεται σημαντικά υλικά κεφάλαια. Από αυτή την άποψη, έχει το χαρακτήρα μιας διακριτής 'οικονομικής' κατηγορίας που μεταφράζει την οικονομική της δύναμη σε πολιτική εξουσία. Οι επιχειρηματίες αποτελούν, κατά κάποιο τρόπο, ένα είδος 'κέντρου' λήψης πολιτικών αποφάσεων, γύρω από το οποίο συγκροτούνται κοινωνικοί και οικονομικοί δεσμοί στη βάση αμοιβαίων συμφερόντων και επιδιώξεων.

Σε ένα άλλο πλαίσιο, η κατηγορία των επιχειρηματιών παρουσιάζεται άκρως συσσωρευτική –κάτι που την κάνει να μοιάζει με την προηγούμενη γενεά 'πρωτεργατών' των τουρισμού, αλλά ταυτοχρόνως και πολύ καταναλωτική–, γεγονός που τη διαφοροποιεί. Επίσης κατέχει συμβολικά αγαθά, όπως υψηλό κοινωνικό γόητρο σε σχέση με άλλες κατηγορίες του ντόπιου πληθυσμού.

Αναμφίβολα, οι επιχειρηματίες αποτελούν μια κοινωνικά διαφοροποιημένη κατηγορία της τοπικής κοινωνίας με πολύ υψηλά εισοδήματα και προνομιακές προσβάσεις στις πλουτοπαραγωγικές πηγές του τουρισμού.

Δεν μπορούν ωστόσο να θεωρηθούν, ούτε ομοιογενής αλλά ούτε και ιδεολογικά συμπαγής πολιτισμική κατηγορία. Αποτελείται από τους/τις επιχειρηματίες και τις οικογένειές τους, τα μέλη των οποίων έχουν διαφοροποιημένες σχέσεις με το 'παρελθόν' και την τοπική 'ιστορία', έχουν εξίσου διαφοροποιημένη προσωπική και οικογενειακή μνήμη και, κάποιες

φορές, διαφορετική κοινωνικο-οικονομική προέλευση. Η κατηγορία των επιχειρηματιών παρουσιάζει εσωτερικές διαφορές ως προς τις καταναλωτικές της πρακτικές, ως προς τους τρόπους αντίληψης του έμφυλου καταμερισμού εργασίας και ως προς τους τρόπους με τους οποίους συμμετέχουν σε κοινούς πολιτισμικούς κώδικες που τους εντάσσουν σε, ή τους αποκλείουν από, ευρύτερες συλλογικότητες.

Οι περισσότερες όμως οικογένειες επιχειρηματιών, μέσα από την πρακτική διαχείρισης των επιχειρήσεών τους, συναντιούνται στον τρόπο που εννοιολογούν την ανάπτυξη και την οικονομική τους πρόοδο, προβάλλοντας κοινά 'επιχειρηματικά' οράματα μεγιστοποίησης των κερδών, σε καθαρά οικονομικό αλλά και σε συμβολικό επίπεδο.

Η μυκονιάτικη 'επιχειρηματικότητα' συγκροτείται στη βάση της γυναικείας και της ανδρικής εργασίας, ενώ συντελεί στην κατασκευή των έμφυλων ταυτοτήτων. Από αυτήν την άποψη, μία από τις κυρίαρχες όψεις της γυναικείας ταυτότητας σχετίζεται με την εργασία των γυναικών στις οικογενειακές επιχειρήσεις καθώς τους δίνει μια αίσθηση ενεργών 'επιχειρηματικά' υποκειμένων. Η γυναικεία εργασία εμπίπτει στην κατηγορία των οικογενειακών 'καθηκόντων' και ευθυνών με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο από αυτό που αντιλαμβάνονται οι άνδρες επιχειρηματίες ως 'καθήκον' απέναντι στην οικογένειά τους. Η γυναικεία εργασία στις οικογενειακές επιχειρήσεις δεν μπορεί να διαχωριστεί από την οικογενειακή/οικιακή σφαίρα επειδή όχι μόνο γίνεται αντιληπτή ως συνώνυμη της φροντίδας για την οικονομική επιβίωση του νοικοκυριού, αλλά λόγω του ότι είναι αυτή που μεταφέρει και συμβολικά το 'ιδίωμα' της οικογένειας στον επιχειρηματικό χώρο.

Η ανδρική διάσταση της 'επιχειρηματικότητας' αναπτύσσεται σε δύο διαφορετικές κατευθύνσεις. Η μία αφορά τη διαρκή παρουσία των ανδρών στην επιχείρηση (στο ξενοδοχείο), την άμεση εμπλοκή τους με τις τρέχουσες ανάγκες της και την ανάληψη διοικητικών ευθυνών. Η δεύτερη, η οποία εμφανίζεται συχνότερα, σχετίζεται με την απουσία τους από τις καθημερινές διεκπεραιωτικές εργασίες της επιχείρησης, την απασχόλησή τους σε άλλους επαγγελματικούς τομείς και την ταυτόχρονη υψηλή εποπτεία στην ξενοδοχειακή επιχείρηση στην οποία απασχολούνται συστηματικά τα περισσότερα μέλη της οικογένειάς τους. Κεντρικής σημασίας αντίληψη των ανδρών 'επιχειρηματιών' αποτελεί το γεγονός ότι η προσωπική και οικογενειακή 'αυτοπραγμάτωση' προέρχεται από τη σκληρή εργασία και τη συνεχή πρόβλεψη του μέλλοντος μέσα από πολλαπλές επενδυτικές στρατηγικές, οι οποίες θα μεγιστοποιήσουν τα οικονομικά οφέλη για τις επόμενες γενεές. Οι άνδρες 'επιχειρηματίες' ενσαρκώνουν την έννοια του παντοδύναμου υποκειμένου του οποίου η δράση διαμορφώνει τον κόσμο, καθορίζοντας έτσι ένα ιεραρχικό πλαίσιο όπου ασκούν ποικίλες εξουσίες.

Όσον αφορά την επιχειρηματική ταυτότητα των νεότερων μελών των οικογενειών, αυτή προσδιορίζεται από μια αίσθηση «καθήκοντος», «υποχρέωσης» και «ευθύνης» απέναντι στους γονείς τους και στις δικές τους επιχειρηματικές προσπάθειες.

Το θεσμοθετημένο πρόσωπο των οικογενειακών επιχειρήσεων στη Μύκονο έχει τη μορφή των «Ανωνύμων Εταιρειών». Οι «*Συστάσεις Ανωνύμων Εταιρειών*» είναι έγγραφα/δείγματα γραπτών τεκμηρίων που αναπαριστούν την επιχειρηματική πραγματικότητα των υποκειμένων, αλλά ταυτοχρόνως μετέχουν και στην κατασκευή αυτής της πραγματικότητας. Μέσα σε αυτά επαναθεσμοθετείται η οικογένεια ως επιχειρηματική οντότητα επικυρώνοντας νέους τρόπους δεσμεύσεων μεταξύ των μελών της και μια σειρά

καινούργιων υποχρεώσεων και ιεραρχιών στο όνομα μιας «Ανώνυμης Εταιρείας». Οι «Α.Ε.» παρουσιάζονται ως το αποτέλεσμα της αναστοχαστικότητας των επιχειρηματιών προκειμένου να οργανώσουν το μέλλον της οικογενειακής τους επιχείρησης σε μια νεωτερική και ορθολογική προοπτική. Το μέλλον μέσα από τις «Συστάσεις Ανωνύμων Εταιρειών» οργανώνεται στο παρόν, ενώ οι ίδιες οι «Συστάσεις» ως θεσμοθετημένες πρακτικές της αναστοχαστικής 'επιχειρηματικότητας' δίνουν ερμηνείες για τα κίνητρα της δράσης στο όνομα των υποκειμένων, αποτελώντας 'ειδικευμένα' συστήματα που οργανώνουν την κοινωνική εμπειρία των επιχειρηματιών. Πρόκειται δηλαδή για νομικές πράξεις/έγγραφα που αναφέρονται σε θεσμικές οντότητες οικονομικού χαρακτήρα, οι οποίες στηρίζονται στις εξειδικευμένες γνώσεις επαγγελματιών (δικηγόρων και φοροτεχνικών).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Apostolopoulos, Y. (2001), « Women as producers and consumers of tourism in developing regions». USA: Praeger.

Βαΐου, Ν., Μ. Στρατηγάκη. (1989), «Η εργασία των γυναικών. Ανάμεσα σε δύο κόσμους». *Σύγχρονα Θέματα*, (40):15-23.

Βαΐου, Ν. (1989), «Ο τόπος δουλειάς και το σπίτι: Κατά φύλο καταμερισμοί εργασίας στη διαδικασία ανάπτυξης της Αθήνας». *Σύγχρονα Θέματα*, (40):81 – 90.

Bertaux-Wiame, I. (1993), «The pull of family ties: intergenerational Relationships and life Paths», στο D. Bertaux και P. Thompson (επιμ.), *Between Generation: Family models, myths and memories*. Oxford: Oxford University Press.

Carrier, J.G. (1997), «Introduction», στο J.G. Carrier (επιμ.), *The Meanings of the Market*. Oxford: Berg.

Creed, G.W. (2000), «Family Values and Domestic Economies». *Annual Review of Anthropology*, (29): 329-55.

Delphy, C. και Leonard D. (1992), *Familiar Exploitation: A new Analysis of Marriage in Contemporary Western Societies*. Cambridge: Polity Press.

Galani-Moutafi, V. (1993), «From Agriculture to Tourism: Property, Labor, Gender and Kinship in a Greek Island Village (part one)». *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 11, (2): 241-270.

Galani-Moutafi, V. (1994), «From Agriculture to Tourism: Property, Labor, Gender and Kinship in a Greek Island Village (part two)». *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 12, (1): 113-131.

Ilkan, S.M. (1996), «Fragmentary Encounters in a moral World: Household, Power Relations and Gender Politics». *Ethnology*, Vol. 35 (1): 33-49.

Kousis, M. (1989), «Tourism and the Family in a Rural Cretan Community». *Annals of Tourism Research* 16 (3): 318-332.

Marcus, G.E., και Hall, P.D. (1992), *Lives in Trust: The Fortunes of Dynastic Families in Late Twentieth-century America*. Boulder: Westview Press.

Νάζου, Δ. 2003. *Οι Πολλαπλές Ταυτότητες και οι Αναπαραστάσεις τους σ' ένα Τουριστικό Νησί των Κυκλάδων: 'Επιχειρηματικότητα' και 'Εντοπιότητα' στη Μύκονο*. Α δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Τμήμα Ιστορίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Navridis, K. (1993), «Social change, family histories, and attitudes to money in a rural community in Epirus», στο D. Bertaux και P. Thompson (επιμ.), *Between Generation: Family models, myths and memories*. Oxford: Oxford University 1993.

Πετρονώτη, Μ. (1995). «Σύγχρονες Ελληνίδες Επιχειρηματίες; Ανθρωπολογική Ανάγνωση των Στρατηγικών τους στη Σφαίρα Εργασίας». *Εθνολογία*, 4: 67-92.

Salamon, S.D. και Stanton J.B. (1986), «Introducing the Nikokyra: Ideality and Reality in Social Process», στο J. Dubisch (επιμ.), *Gender & Power in Rural Greece*. Princeton: Princeton University Press.

Scase, R. και Goffee, R. (1987), *The Real World of the Small Business Owner*. London: Croom Helm.

Scott, J. (1997), «Chances and Choices. Women and tourism in Northern Cyprus», στο M. T. Sinclair (επιμ.), *Gender, Work and tourism*. London: Routledge

Sinclair, T.M. (1997), «Gendered work in tourism. Comparative perspectives», στο M.T. Sinclair (επιμ.), *Gender, Work and tourism*. London: Routledge.

Stott, M.A. (1985), «Property, Labor and Household Economy: The Transition to Tourism in Mykonos, Greece». *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 3, (2): 187-206.

Stott, M.A. (1996), «Tourism Development and the Need for Community Action in Mykonos, Greece», στο L. Briguglio, R. Butler, D. Harisson, W. Filho (επιμ.), *Sustainable Tourism in Islands and Small States - Case Studies*. New York: Pinter.

Whitehead, A. (1984), «Men and Women, Kinship and Property: Some General Issues», στο R. Hirschon (επιμ.), *Women and Property – Women as Property*. New York: St. Martin's Press.

Zarkia, C. (1996), «Philoxenia Receiving Tourists –but not Guests– on a Greek Island», στο J. Boissevain (επιμ.), *Coping with Tourists: European Reactions to Mass Tourism*. Oxford: Berghan Books.